

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О.БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра загальної і медичної психології

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ»

Освітній рівень другий рівень вищої освіти - магістр
Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 225 «Медична психологія»

Автори:

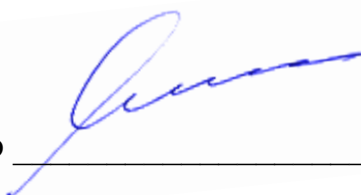
доцент кафедри загальної і медичної
психології кандидат психол. наук, доцент

Литвинова Л.В.

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № 2 від «12» вересня 2024 року

Завідувач кафедри, професор

Матяш М.М.

**МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ»**

Тема № 1. Предмет конфліктології як науки. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: систематизувати та ознайомити студентів з поняттями конфліктології, зокрема психології конфлікту; розвинути вміння визначити предмет вивчення у психології конфлікту та які групи психологічних явищ вона вивчає; навчитись визначати методологічні та теоретичні проблеми психології конфлікту, принципи та категорії психології конфлікту; основні напрями досліджень сучасної конфліктології.

План заняття:

1. Загальна характеристика конфлікту.
2. Зв'язок психології конфлікту з іншими науками.
3. Становлення конфліктології як науки в Україні.
4. Зміст та класифікація конфліктів типу «особистість-група».
5. Зміст та основні структурні елементи конфлікту.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Розкрийте сутність взаємозв'язку конфліктології з іншими науками.
2. У чому полягає актуальність конфліктології?
3. Охарактеризуйте формули конфлікту, типи конфліктогенів.
4. Характеристика типів конфлікту в динаміці (основні етапи, фази конфлікту).
5. Чому конфлікт часто переростає у фазу ескалації ?
6. Що таке конфліктна ситуація? Чим вона відрізняється від конфлікту ?

Тестовий контроль та усне опитування (перевірка знань):

Конфліктологія як відносно незалежна теорія виникла:

- а) наприкінці XIX століття;
- б) на початку XX століття;
- в) у 30-х роках XX століття;

г) наприкінці 50-х років XX століття;

д) у 70-х роках XX століття.

2. Формування конфліктної практики відбувається:

а) наприкінці XIX століття;

б) в 70-х роках XX століття;

в) на початку 50-х років XX століття;

д) у 30-х роках XX століття;

д) у 80-х роках XX століття.

3. Поява конфліктології як відносно незалежної теорії пов'язана з роботами:

а) П. Сорокіна, Г. Зіммель, З. Фрейд;

б) Р. Дардендорф, Л. Козер, М. Дойча, М. Шериф;

в) В. Лінкольн, Л. Томпсон, Д. Скотт;

г) Р. Фішер, В. Юрій, К. Томос.

4. Процедуру ПВІЗ (поступові та взаємні ініціативи щодо зняття напруги) розробив:

а) Ч. Освуд;

б) В. Лінкольн;

в) Л. Томпсон;

г) Р. Фішер;

е) Ш. и Г. Боуэр.

5. Розроблено Гарвардський метод "фундаментальних переговорів";

а) Д. Скотт и Ш. и Г. Боуэр;

б) К. Томас и Р. Кілмен;

в) М. Шериф и Д. Рапопорт;

г) В. Лінкольн и Л. Томпсон;

д) Р. Фішер и У. Юрі.

6. Перші навчальні заклади для підготовки медіаторів з'явилися:

а) в США (70-80-х рр.);

в) в Німеччині (70-х рр.);

г) в Австралії (80-х р.);

е) в США (60-х р.);

7. Перший Міжнародний Центр з вирішення конфліктів був створений:

а) в 1972 році в Сполучених Штатах;

б) в 1986 році в Австралії;

с) в 1989 році в Німеччині;

г) в 1985 році в Швейцарії;

е) в 1992 році в Україні.

8. Предметом вивчення конфліктології є:

а) конфлікти;

б) закономірності та механізми виникнення конфліктів, а також принципів та технологій управління ними;

в) будь-яке зіткнення;

г) механізми поведінки особистості у конфлікті та технологіях переговорного процесу для вирішення конфлікту;

д) закони конфронтації суб'єктів соціальної взаємодії.

Тема № 2. Методи дослідження конфліктів. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: сформувати у студентів систематичні знання основних методологічних принципів конфліктних досліджень; можливості застосування психологічних методів у конфліктології.

План заняття:

1. Методологічні основи конфліктних досліджень: методологічні принципи конфліктних досліджень.
2. Універсальна концептуальна схема опису конфлікту (А.Я.Анцупов).
3. Методологічні основи дослідження та аналізу конфліктів.
4. Експериментальне дослідження конфліктів у лабораторних умовах.
5. Експерименти з провокуючими конфліктами *in vivo*.
6. Тестові можливості у визначенні конфліктності особистості.
7. Методи дослідження міжособистісних та міжгрупових конфліктів.

Питання для обговорення:

1. Категорії проблемного поля у описі конфліктів: сутність конфлікту, умови конфлікту, суб'єкт конфлікту, сторони конфлікту.
2. Етапи та етапи процесу конфлікту: доконфліктна ситуація, інцидент, ескалація, кульмінація, завершення конфлікту, постконфліктна ситуація.
3. Об'єктивний суб'єктивний характер конфліктів.
4. Соціально-психологічні причини конфліктів.
5. Акцентуації характеру та конфлікт.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

Тестовий контроль та усне опитування (перевірка знань):

1. Які з перерахованих нижче методів відноситься до групи методів управління конфліктами:
  - а) соціологічний метод;
  - б) метод тестування;
  - в) метод картографії;
  - г) метод спостереження;
  - е) метод експерименту.
2. Конфлікт - це:
  - а) конфлікт думок;
  - б) суперечка або дискусія з важливих питань;
  - в) зіткнення на основі антагонізму протилежно спрямованих мотивів або суджень;
  - г) конкуренція, спрямована на досягнення перемоги в суперечці;
  - е) зіткнення протилежних позицій.
2. Протиборство - це:
  - а) відкрита заява про незгоду з будь-якого питання;
  - б) конфлікт інтересів;
  - в) нанесення взаємного збитку;
  - г) конфлікт думок;
  - д) конкуренція за будь-яких обставин.

3. Необхідними та достатніми умовами конфлікту між суб'єктами соціальної взаємодії є:

- а) наявність протилежної думки або бажання здобути перемогу над іншими;
- б) наявність протилежної думки або мотиву, а також стан протистояння між ними;
- в) наявність протилежні позиції та активні дії обох сторін для досягнення своїх позицій;
- д) наявність конфлікту інтересів в кожному з них, відсутність можливостей для їх реалізації.

4. Конфліктна ситуація - це:

- а) випадкові зіткнення суб'єктів соціальної взаємодії інтересів;
- б) накопичені протиріччя, пов'язані з діяльністю соціальної взаємодії суб'єктів, які забезпечують основу для конфронтації між ними;
- в) процес протистояння між соціальними суб'єктами, що спрямоване на з'ясування стосунків;
- г) причина конфлікту;
- е) стадія розвитку конфлікту.

5. Причина конфлікту - це:

- а) протилежні мотиви суб'єктів соціальної взаємодії;
- б) сукупність обставин, які вказують конфлікт;
- в) явища, факти, ситуації, які передують конфлікту і за певних умов діяльності суб'єктів соціальної взаємодії викликають його;
- г) накопичені протиріччя, пов'язані з діяльністю соціальної взаємодії суб'єктів, які забезпечують основу для реального протиборства між ними;

Тема № 3. Внутрішньо особистісний конфлікт: особливості, причини, види та моделі поведінки. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: проаналізувати сутність, основні підходи до розуміння внутрішньо особистісного конфлікту.

План заняття:

1. Зміст та структура внутрішньо особистісного конфлікту.
2. Основні причини внутрішньо особистісного конфлікту.
3. Основні деструктивні наслідки внутрішньо особистісного конфлікту.
4. Психологічні теорії трактування внутрішньо особистісного конфлікту.
5. Класифікація внутрішньо особистісного конфлікту за К. Левіним.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Загальна характеристика внутрішньо особистісного конфлікту.
2. Різні підходи до розуміння внутрішньо особистісного конфлікту.
3. Внутрішні конфлікти та суїцидальна поведінка.
4. Психологічні умови профілактики та вирішення внутрішніх конфліктів.
5. Взаємозв'язок міжособистісних конфліктів з внутрішніми конфліктами особистості.

Тестовий контроль та усне опитування (перевірка знань):

1. Внутрішньо особистісний конфлікт - це:
  - а) глибокий емоційний досвід особистих невдач;
  - б) стан тривоги, спричиненої майбутньою ситуацією;
  - в) зіткнення протилежних мотивів особистості;
  - г) зіткнення протилежно спрямованих поведінкових характеристик особистості;
  - д) внутрішні коливання особистості, що стоїть перед вибором цінностей для досягнення конкретної мети.
2. Хто з вчених розробив теорію боротьби між Еросом і Танатосом, як природною основою внутрішньо особистісних конфліктів?
  - а) З. Фрейд;
  - б) А. Адлер;
  - в) К. Юнг;
  - г) Е. Фромм;
  - д) К. Левін.
3. Хто з вчених розробив теорію про екстраверсію та інтроверсію, як об'єктивний характер розвитку внутрішньо особистісних конфліктів?

- а) З. Фрейд;
- б) А. Адлер;
- в) К. Юнг;
- г) К. Роджерс.

4. Еквівалентний внутрішній конфлікт:

- а) конфлікт, пов'язаний з вибором між двома однаково непривабливими об'єктами;
- б) конфлікт, пов'язаний з вибором 2 або більш однаково привабливих та взаємовиключних об'єктів;
- в) конфлікт, пов'язаний з вибором об'єкта, в якому одночасно є приваблива та неприваблива складова;
- г) конфлікт, пов'язаний з ситуацією, коли очікуваний результат не отримує схвалення в суспільстві чи сім'ї.

5. Амбівалентний внутрішній конфлікт:

- а) конфлікт, пов'язаний з вибором між двома однаково непривабливими об'єктами;
- б) конфлікт, пов'язаний з вибором 2 або більш однаково привабливих та взаємовиключних об'єктів;
- в) конфлікт, пов'язаний з вибором об'єкта, в якому одночасно є приваблива та неприваблива складова;
- д) конфлікт, пов'язаний з поєднанням у внутрішньому світі особистості тенденції до екстраверсії-інтроверсії.

6. Формами прояву внутрішньо особистісних конфліктів є:

- а) неврастенія, ейфорія, сублімація, ідеалізація, раціоналізація;
- б) неврастенія, ейфорія, регресія, проекція, раціоналізація;
- в) неврастенія, ейфорія, ідеалізація, проекція, раціоналізація, витіснення;
- г) неврастенія, ейфорія, регресія, проекція, переорієнтація;
- д) компроміс, уникнення, переорієнтація, сублімація, ідеалізація, витіснення.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Способи подолання внутрішньо особистісного конфлікту.

2. Способи врегулювання внутрішньо особистісних конфліктів.
3. Конструктивна та деструктивна роль внутрішньо особистісних конфліктів у розвитку особистості.

Тема № 4. Міжособистісні конфлікти. Види і причини конфліктів у міжособистісній взаємодії. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: розвиток системного підходу до розуміння необхідності враховувати особистісні особливості та акцентуації характеру суперечливих суб'єктів взаємодії.

План заняття:

1. Основні теорії та моделі поведінки ідентичності в конфлікті.
2. Стратегії поведінки в конфлікті.
3. Види та причини конфліктів у міжособистісній взаємодії.
4. Типологія конфліктів особистостей у зарубіжній психології.
5. Типологія конфліктів у роботах вітчизняних фахівців.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. У чому полягають особливості міжособистісного конфлікту?
2. Мотиваційний підхід у вивченні міжособистісних конфліктів.
3. Когнітивний підхід у вивченні міжособистісних конфліктів (класифікація за направленістю суб'єктів).
4. Діяльнісний підхід у вивченні міжособистісних конфліктів.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Способи врегулювання міжособистісних конфліктів.
2. Конфлікти у діловій взаємодії та якими є їх характерологічні ознаки.
3. Причини та чинники виникнення міжособистісних конфліктів за В. Лінкольном.
4. Сфери прояву міжособистісних конфліктів.

Тема № 5. Внутрішньогрупові та міжгрупові конфлікти: причини виникнення та їх види. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: поглиблення знань студентів про різноманітність конфліктів в суспільстві, їх сутність, зміст та форми прояву; розвиток у студентів навичок формування письмових відгуків та оглядів, а також проведення теоретичного обговорення з питань, що можуть бути опрацьовані в ігровій взаємодії.

План заняття:

1. Поняття та види внутрішньогрупового та міжгрупового конфлікту.
2. Причини виникнення внутрішньогрупових та міжгрупових конфліктів.
3. Особливості конфлікту «особистість-група».
4. Причини конфлікту між керівником і колективом, який він очолює.
5. Зміст та класифікація сучасних конфліктів в суспільстві.

Питання для обговорення:

1. Сучасні конфлікти в суспільстві: сутність, зміст та форма прояву.
2. Рушійні сили та мотивація конфліктів у суспільстві.
3. Рівні економічних конфліктів у сучасному суспільстві.
4. Війна як конфлікт.
5. Суспільні конфлікти та особливості їх прояву в сучасному публічному просторі.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Роль лідерів груп у розвитку, прояві і профілактиці міжгрупових конфліктів.
2. Розкрийте сутність поняття соціально-психологічний клімат у групі (колективі).
3. Специфіка управління конфліктами між особистістю та групою.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Ідеологічні конфлікти в сучасному суспільстві.
2. Конфлікти у галузі мистецтва.
3. Релігійні конфлікти та основні сфери їх прояву: історія та сучасність.

4. Державна влада як основа для суб'єкта політичних конфліктів.
5. Конфлікт та влада.
6. Дисидентський рух у світлі соціології конфлікту.

Тема № 6. Технології попередження групових конфліктів та їхнє конструктивне розв'язання. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: вивчити основні стратегії та тактики управління організаційними конфліктами на підприємствах.

План заняття:

1. Особливості суб'єктивного змісту образу конфліктної ситуації групового конфлікту.
2. Функції конфліктів у організаціях.
3. Організаційні та управлінські причини конфліктів.
4. Поняття «управління» конфліктами.

Питання для обговорення:

1. Методи і способи поведінки противника.
2. Психологія конструктивної критики.
3. Зміна ставлення до ситуації та ситуативна поведінка.
4. Методи психокорекції конфліктної поведінки.
5. Компетентна оцінка результатів діяльності як умова попередження конфліктів.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Що таке «групова атрибуція»? Розкрийте сутність поняття «групова атрибуція».
2. Охарактеризуйте функціональну роль організаційних конфліктів.
3. Основні способи поведінки в конфліктних ситуаціях.
4. Попередження конфліктів і стрес.

Контрольні питання завдання для самостійної перевірки знань:

1. Шляхом самодіагностики за допомогою методу Thomas-Kilmen, визначте власний спосіб поведінки в конфлікті. Побудуйте графік на основі самодіагностики.
2. Складіть алгоритм дій «приведення» вашої поведінки в конфлікті до стилю «компроміс» та «співпраця».
3. Проведіть аналіз конфлікту як стресового фактору, використовуючи положення теорії стресу Г. Сельє.

Тема № 7. Сімейні конфлікти: аналіз, попередження та шляхи їх вирішення. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: вивчення особливостей сімейних конфліктів, а також можливість запобігання та вирішення конфліктних ситуацій в сім'ї.

План заняття:

1. Класифікація сімейних конфліктів.
2. Основні причини, які породжують сімейні конфлікти.
3. Кризові періоди у розвитку родини.
4. Моделі поведінки у сімейному конфлікті.
5. Компроміс, емпатія – як методи розв'язання сімейних конфліктів.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Особливості сімейних конфліктів.
2. Причини конфліктів у сім'ї.
3. Класифікація сімейних конфліктів.
4. Кризові періоди сім'ї.
5. Способи запобігання сімейним конфліктам.
6. Основні форми вирішення сімейних конфліктів.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Використання рольових ігор, психодрами для оптимізації стосунків у сім'ї.
2. Причини конфліктів між батьками і дітьми.
3. Причини та способи розв'язання конфліктів у подружніх стосунках.

4. Соціальні чинники мікро- і макросередовища, які обумовлюють сімейні конфлікти.

Тема № 8. Попередження і вирішення конфліктів у медичних і педагогічних закладах. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: вивчення особливостей конфліктів у медичних і педагогічних закладах, а також можливостей вирішення конфліктних ситуацій у медичних і педагогічних закладах.

План заняття:

1. Види конфліктів у медичних закладах, які відрізняються за суб'єктами конфліктної взаємодії.
2. Причини виникнення конфліктів у медичних закладах.
3. Комунікативна компетентність медпрацівника.
4. Особливості конфліктів у педагогічному процесі.
5. Основні способи розв'язання конфліктів між педагогом і вихованцем.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Назвіть види конфліктів у медичних закладах, чим відрізняються за суб'єктами конфліктної взаємодії?
2. Перерахуйте причини виникнення конфліктів у медичних закладах.
3. Як ви розумієте поняття «Комунікативна компетентність медпрацівника»?
4. Якими є особливості конфліктів у педагогічному процесі?

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Шляхи ефективного подолання та конструктивного вирішення педагогічного конфлікту.
2. Причини виникнення конфліктів у системі «лікар-пацієнт».
3. Причини виникнення конфліктів у системі «медсестра-пацієнт».
4. Причини виникнення конфліктів у взаєминах типу «вчитель-учень» та «вчитель-вчитель».
5. Специфіка педагогічного конфлікту.

Тема № 9. Медіаторство та розв'язання конфліктів. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: ознайомити студентів з поняттям медіації як методу розв'язання та запобігання конфліктів.

План заняття:

1. Сутність поняття «управління» конфліктами.
2. Медіація як спосіб розв'язання конфліктів.
3. Психологічний, юридичний та інші аспекти медіаційного процесу.
4. Структура, процедури та умови, що застосовуються у процесах медіації.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Що розуміють під поняттям «медіація» конфліктів?
2. В чому полягає суть методу картографії конфлікту.
3. Наведіть приклад використання методу картографії конфлікту на практиці.
4. Медіація як психотехнологія вирішення конфлікту.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Арбітраж і третейський суд як інституції у медіативному процесі вирішення конфліктних ситуацій.
2. Технології посередництва у медіації.
3. Психологічні особливості перебігу медіативного процесу вирішення конфліктних ситуацій.
4. Основні форми управління конфліктами в медіації.

Тема № 10. Психологія переговорів із розв'язання конфліктів. (практичне заняття – 4 години)

Мета заняття: визначити рівень та якість засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу навчального курсу «Психологія конфлікту».

План заняття:

1. Конфліктні ситуації під час переговорів.
2. Конфліктність та конфліктні типи поведінки.
3. Ознаки конструктивної ділової бесіди у процесі переговорів.
4. Основні стратегії під час переговорів.
5. Основні тактики переговорного процесу.

Питання для обговорення:

1. Моделі впливу суб'єктів управління конфліктами на своїх учасників.
2. Методи та засоби управління впливом на процес конфлікту.
3. Шляхи виходу з конфліктних ситуацій шляхом переговорів.
4. Основні форми вирішення конфлікту.
5. Психологічна традиція роботи з конфліктами.

Питання для поточного контролю і самоконтролю:

1. Якими є основні моделі поведінки під час переговорного процесу, їхня характеристика?
2. Переговори як форма розв'язання конфлікту (розкрийте сутність).
3. Визначте основні етапи переговорного процесу.
4. Сформулюйте визначення маніпуляції.
5. Наведіть приклади основних видів маніпуляції та способів її протидії в переговорах.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Процес переговорів як спосіб вирішення конфліктів.
2. Рівні реагування на конфліктні проблеми (енергетика, соматичний, внутрішній світ, поведінковий, несвідомий).
3. Особливості адаптивного та дезадаптованого захисту в конфлікті.
4. Енергія емоцій у переговорах, її прояви та основні характеристики.
5. Основні характеристики стереотипу емоційної поведінки.
6. Основний алгоритм вирішення конфліктів (оцінка готовності, аналіз причин та можливих альтернатив вирішення конфліктних ситуацій).

ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Городнова Н.М. Особливості психічного здоров'я медичних працівників// Зб. праць за матеріалами наук. - практ.конф. К.: «Університет економіки та права «КРОК», 2015. С. 241- 243.
2. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. для студентів, аспірантів і викл. вищ. закл. освіти України /Г.І.Луцишин. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. 200с.
3. Конфліктологія /Д.В. Коваленко, І.М. Шалімова, О.М. Керницький, В.А. Бурбита. Х., 2015. 196 с.
4. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с.
5. Свидрук І.І., Миронов Ю.Б. Психологія управління та конфліктологія: підручник. Львів: Вид-во ЛТЕУ, 2017. 320 с.
6. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2015. 563 с.
7. Скулиш Є.Д., Кузьмін С.А., Охременко О.Р., Шамара О.В. Конфліктологія: підручник. Київ: Вид. дім «Артек», 2015. 362 с.

Додаткова література:

1. Антонова-Турченко О. Г. Поведінка людей у конфліктних ситуаціях // Завуч. 2002. № 19. - 32 с.
4. Антонечко І. Психологія міжособистісних взаємин // Психолог. 2005. №28. С.42 - 47.
5. Баранова Н. Психокорекція агресивності та конфліктності у підлітків // Психолог. 2005. № 36. С. 13-18.
7. Ващенко І. В. Конфліктологія та теорія переговорів [Текст]: навчальний посібник. К.: Знання, 2013. 407 с.
9. Брич В. Я. Психологія управління [Текст]: навчальний посібник / В. Я. Брич, М. М. Корман. - К.: Кондор-Видавництво, 2013. 384 с.
10. Капінос Г.І. Операційний менеджмент [Текст]: навч. посіб. / Г.І. Капінос, І.В. Бабій. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 352 с.
11. Конфліктологія: навчальний посібник /за ред. Г. В. Гребенькова. Львів: Магнолія, 2011. 229 с.
12. Конфліктологія: навч. посіб. для вищ. військ. навч. закл. /за ред. М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука. Л.: ЛІСВ, 2007. 327 с.
13. Конфліктологія /Д.В. Коваленко, І.М. Шалімова, О.М. Керницький, В.А. Бурбита. Х., 2015. 196 с.
14. Котигоренко В. Конфліктологія // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю.Левенець (голова), Ю.Шаповал (заст. голови) та ін. - К.: Парламентське видавництво, 2011. с.362.
15. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. К.:МАУП, 2007. 435 с.
16. Ложкін Г.В., Юрківський Є.В., Моначин І.Л. Практикум з конфліктології. Тернопіль: „Воля”, 2005. 168 с.
17. Москаленко В.В. Конфлікт // Практична психологія та соціальна робота. 2005. № 5. С. 13-15.

18. Мотиваційний тренінг // Практична психологія та соціальна робота. 2002. № 8.
19. Орлянський В.С. Конфліктологія. Навчальний посібник. К.:Центр учбової літератури, 2007. 160 с.
20. Пірен М.І. Конфліктологія: Підруч. К.: МАУП, 2007. 360 с.
21. Русинка І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами [Текст]: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2007. 332 с.
22. Сумець О. М. Основи операційного менеджменту : Підручник / О. М. Сумець; під ред. проф. О. Л. Яременко. К.: ВД «Професіонал», 2014. 416 с.